

частини речень, що наводять основні положення розглянутої на уроці теми: «1. Сімейне право регулює...; 2. Шлюбом є сімейний союз чоловіка і жінки, зареєстрований...; 3. Шлюбний вік в Україні становить...; 4. Шлюбним договором можуть регулюватися...; 5. Батько і мати мають щодо дитини...; 6. Батьки мають обов'язок виховувати дитину в душі...; 7. Майнові права та інтереси дітей найбільше порушуються під час...».

Домашнє завдання, подане вчителем для самостійного виконання здобувачами освіти, окрім опрацювання тексту відповідного параграфу у підручнику, може передбачати і творчу роботу. Зокрема, вчитель пропонує дев'ятикласникам, користуючись додатковими джерелами інформації, підготувати крилаті вислови про поняття «сім'я». Іншим варіантом творчого завдання може бути складання правової казки, в основі якої будуть перешкоди для укладення шлюбу. Ще одним із варіантів домашнього завдання є організація колективної творчої справи не просто скласти правову казку, а і підготувати сценарій рольової ситуації та продемонструвати її на наступному уроці при перевірці домашнього завдання.

Отже, формування правових понять у здобувачів освіти на уроках правознавства у 9 класі в умовах реалізації концепції Нової української школи вимагає використання різноманітних інноваційних технологій навчання, що дозволяють підвищувати пізнавальний інтерес до правознавчого курсу, сприяють формуванню креативного мислення та комунікативних компетентностей, забезпечують зв'язок теоретичного матеріалу з життєвими ситуаціями, спонукаючи здобувачів освіти дотримуватися правових норм у повсякденному житті.

Література

1. Карпенко-Карий І. Мартин Боруля. УкрЛіб. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1009> (дата звернення: 12.06.2023).
2. Мирний П. Хіба ревуть воли, як ясла повні. УкрЛіб. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=983> (дата звернення: 12.06.2023).
3. Святокум О. Святокум І. Основи правознавства: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків: Ранок, 2017. 192 с.
4. Сімейний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Київ: Паливода А. В., 2023. 108 с.

ІСТОРИЧНА ТА ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТИ У 5-У КЛАСІ: ПІДХОДИ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ПІДРУЧНИКА «ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ І СУСПІЛЬСТВО», АВТОР. І. ВАСИЛЬКІВ)

Ігор Коляда
Вікторія Шумило

В умовах реалізації концепції Нової української школи перехід до інтеграції навчальних предметів є одним з пріоритетних завдань якісного оновлення середньої освіти.

Традиційна практика суспільствознавчої освіти, слушно зазначає О. Пометун, передбачала окреме викладання навчальної дисципліни «історія України», «Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Правознавство», «Етика», тобто була спрямована на питання внутрішньопредметної інтеграції [1].

На сучасному етапі, за умов впровадження компетентнісного підходу, що передбачає набуття здобувачами освіти міжпредметних комплексів знань, умінь, навичок й цінностей, та відповідно скорочення навчального часу на викладання предметів галузі основним шляхом якісного навчання стає галузева міжпредметна інтеграція.

У загальнонауковій, педагогічній, психологічній та філософській літературі представлені різні підходи до означення поняття інтеграції, що пояснюється проникненням інтеграційних процесів не лише в освітню площину, але й в усі сфери людської діяльності.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що інтеграція - це доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи [2, с. 467].

Педагогічний словник трактує поняття інтеграції як процес зближення і зв'язку наук, що відбувається водночас з процесами їх диференціації [3, с. 183].

Інтегрований підхід в освіті задекларований в останніх керівних документах щодо освіти, таких як: Концепція Нової української школи [4], Державному стандарті початкової [5] (Державний стандарт, 2018 р.) і базової освіти [6] (Державний стандарт, 2020 р.).

У працях українських науковців: С. Гончаренко та І. Козловської [7], М. Іванчук [8] знаходимо визначення поняття інтегроване навчання.

Однак, на нашу думку, найбільш повно це поняття тлумачить австралійська методистка Donna Mathewson-Mitchell. Як зазначає дослідниця, інтегроване навчання являє собою відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем [9].

Дослідники методики історії та суспільствознавчих дисциплін звертають увагу, перш за все, на питання реалізації міжпредметних зв'язків: Р. Арцишевська [10], О. Пометун [11]; та теоретичні аспекти аналізу практики впровадження інтегрованого навчання історії: П. Мороз [12]. Однак, питання системного підходу до інтегрованого навчання історії практично не висвітлене в історико-методичній літературі.

Серйозні спроби реальної міжпредметної інтеграції, у практичній площині, розпочалися із запровадження Нової української школи, коли освіту вперше почали розглядати крізь призму загальної картини світу, а не поділяючи на окремі предмети [13].

У статі «Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи» зазначено, що міжпредметна інтеграція передбачає одночасне опанування предметів різних галузей та є синтезом об'єктів, явищ і процесів реальної дійсності, що складають вміст освітнього процесу та методологію його реалізації. Тож, може розглядатися як дидактична умова підвищення науковості та доступності навчання, що позитивно впливає на якість освітнього процесу [14].

Дослідниця в галузі педагогіки О. Барановська виокремлює три види міжпредметної інтеграції: 1) контент-орієнтована - полягає в об'єднанні відомостей

з різних галузей знання навколо однієї теми, об'єкта дослідження; 2) діяльнісно-орієнтована – реалізується шляхом організації інтегрованих уроків; 3) ціннісно-сміслова- базується на спільних для різних предметів смислах і цінностях [15].

Виходячи з викладених міркувань актуальності та доцільності тренду «інтегрованого навчання», відділом суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України було розроблено модельну програму інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-х класів «Досліджуємо історію і суспільство», в основу якої покладено тематичну інтеграцію.

Саме тому, ми спробуємо показати як така інтеграція реалізується у підручнику для 5-го класу «Досліджуємо історію і суспільство» авторського колективу на чолі з І. Д. Васильків за цією програмою.

По-перше, у структурі параграфів цього підручника висвітлено ключові міжпредметні поняття, якими повинен оперувати здобувач освіти: хронологія, географічний соціальний та історичний простір, джерело інформації.

По-друге, безпосередньо у тексті підручника, наприклад у темі «Територія нашої держави» звертаються до широкого спектру географічних понять, природничих знань і умінь.

Таким чином, реалізація інтегрованого підходу суттєво розширює інформативну ємність уроку, вводячи терміни та поняття з інших галузей знання.

По-третє, наприкінці кожного параграфу представлено систему міжпредметних завдань, сформульованих так, аби здобувачі освіти у процесі пошуку відповідей залучались до міркування. Виконання системи таких завдань забезпечує опанування здобувачами освіти інтегрованого курсу.

Особливо інтегрований підхід є важливим в умовах сучасних закладів середньої освіти, основним контингентом яких є представники покоління «зумерів». Здобувачі освіти покоління «зумерів» не читають друкованих газет, не уявляють життя без інтернету і народилися вже зі сторінками у соцмережах і прагнуть різноманітності у своєму житті та діяльності, – цілком справедливо вказує Н. Миронова. – Вони впевнено почувають себе в інформаційному потоці й вміють використовувати знання, та відзначаються здатністю обробляти багато інформації, вмінням виділити важливе [16].

Отже, інтегроване навчання є ефективним інструментом для реалізації парадигми НУШ і, зокрема, компетентісно орієнтованого навчання здобувачів освіти покоління «зумерів». Такий підхід сприяє формуванню нового інтегрованого мислення як інструменту активного творчого освоєння людиною світу. Найбільш ефективним шляхом впровадження інтегрованого навчання є створення та викладання інтегрованих курсів. Сучасні автори підручників намагаються доцільно об'єднувати теми, аби розширювати горизонти пізнання.

Література

1. Пометун О.І., Ремех Т.О., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В. (2021). Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/6wIJfMp> (дата звернення 24.10.2023).
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови: ВТФ «Перун»: Ірпінь, 2001. 1440 с.
3. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник: Київ: Педагогічна думка, 2001. 514с.

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. *Офіційний сайт міністерства освіти і науки України*. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 24.10.2023).
5. Державний стандарт початкової освіти (2018). Постанова КМУ № 87 від 21.02. 2018 р. *Верховна Рада. Офіційний сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.10.2023)
6. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886 (дата звернення 24.10.2023).
7. Гончаренко С.У., Козловська І.М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції у професійній середній школі. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 2. С. 9-19
8. Іванчук М.Г. Психолого-педагогічні основи виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання. URL: <https://cutt.ly/EwIJcHby> (дата звернення 24.10.2023).
9. Donna Mathewson-Mitchell. A Model for School-Based Learning in Informal Setting. URL: https://drive.google.com/file/d/18x5N052Gr0IDtEdSobjAdTbxBCxcYKxR/view?usp=share_link (дата звернення 24.10.2023).
10. Арцишевська М. Р. Інтеграція змісту освіти: монографія. Луцьк: «Вежа», 2007. 316 с.
11. Пометун О. І. Integrated history teaching: approaches and problems. *Актуальні проблеми історичної освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 березня 2021 року)*. ХДУ, м. Херсон, Україна. С. 51-55. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725054> (дата звернення: 03.04.2023).
12. Мороз П. В., Мороз І. В. Інтегроване навчання історії в 5-9 класах: стан практики та перспективи. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 3. С. 66-77. URL: <https://cutt.ly/mwIJc2hQ> (дата звернення 24.10.2023).
13. Гриценко А. П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2022. Вип. 1 (48). С. 108-117. URL: <https://drive.google.com/file/d/1xqridTC6jjLHmtGFLdSI3nvasJLl6QC/view> (дата звернення 24.10.2023).
14. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. *НУШ : Нова українська школа*. 2017. URL: <https://cutt.ly/HwIJvrCK> (дата звернення 24.10.2023).
15. Барановська О. В. Міжпредметна інтеграція як провідна тенденція в організації профільного навчання. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип. 22 (1-2017). Ч.1. – Кам'янець-Подільський, 2017. С. 9-13. URL: <https://cutt.ly/QwIJvdx6> (дата звернення 24.10.2023)
16. Миронова Н. Бумери, міленіали, покоління Z – хто це? Розбираємось у теорії. *Українська правда. Життя*. 2020. 9 лютого. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/02/9/239843/> (дата звернення 24.10.2023).